

Љубиша Стефаноски, докторант
Правни факултет Универзитета у Нишу

УСВОЈЕЊЕ У МАКЕДОНИЈИ- 20 ГОДИНА ОД КОДИФИКАЦИЈЕ ПОРОДИЧНОГ ПРАВА

Анстракт: Усвојење, као правна и друштвена категорија, у независној Македонији први пут регулисано је Законом о породици Републике Македоније, донетим 1992. године.¹ Након доношења овог Закона, по указивању на недостатке и нејасноће у регулисању овог питања, уследиле су бројне расправе од стране стручне и научне јавности, што је у току ових двадесет година имплицирало више измена и допуна Закона.² Критике које су се могле чути на овим расправама, су евидентне и егзистирају још од периода пре доношења Породичног закона 1992, али законодавац и тад није имао довољно слуха за указане предлоге и сугестије.³ То је са своје стране допринело да се по доношењу Закона појаве и озбиљне потешкоће у његовој практичној примени, због чега су уследиле бројне измене и допуне прописа која се односе на усвојење. Циљ ревизије Закона, био је да се одстране недоречености и празнине које су раније биле присутне у регулисању института усвојења,

1 Закон за семејство (Службен весник на РМ бр.80/1992). До тада, усвојење према праву СРМ је било регулисано Законом о усвојењу (Службен весник СРМ бр. 5/73; 17/73; 49/74), односно посебним Законом који регулише ову материју. Потреба за доношењем овог Закона постојала је 1966. године када је од стране Савезне скупштине била формирана Комисија за кодификацију породичног права. Међутим, и поред напорног рада Комисије и спроведеног истраживања, није дошло до кодификовања породичноправне материје, због постојања друштвених и политичких разлика између република и покрајина бивше СФРЈ. О томе: Спиrowић-Трпенoвска, Љ. – Карактеристики на семејното законодавство во Р.М., Зборник реферата републичког саветовања, Скопље, 1995, стр.5.

2 Службен весник на РМ бр.9/96, Службен весник на РМ бр.38/2004, Службен весник на РМ бр.83/2004 Пречишћен текст, Службен весник на РМ бр.33/2006, Службен весник на РМ бр.84/2008, Службен весник на РМ бр.157/2008, Службен весник на РМ бр.67/2010, Службен весник на РМ бр.156/2010, Службен весник на РМ бр.39/2012, Службен весник на РМ бр.44/2012.

3 Спиrowић-Трпенoвска, Љ. – Карактеристики на семејното законодавство во Р.М., Зборник реферата за републичко советување, Скопље, 1995, стр. 5-18.

али и да се могућности различитих видова злоупотреба у примени овог института сведу на минимум.

Кључне речи: *институт усвојења, Закон о породици Републике Македоније, ревизија Закона.*

1. УВОД

Усвојење, као правна и друштвена категорија, у независној Македонији први пут регулисано је Законом о породици Републике Македоније, донетим 1992. године.⁴ Након доношења овог Закона, по указивању на недостатке и нејасноће у регулисању овог питања, уследиле су бројне расправе од стране стручне и научне јавности, што је у току ових двадесет година имплицирало више измена и допуна Закона.⁵ Критике које су се могле чути на овим расправама, су евидентне и егзистирају још од периода пре доношења Породичног закона 1992, али законодавац и тад није имао довољно слуха за указане предлоге и сугестије.⁶ То је са своје стране допринело да се по доношењу Закона појаве и озбиљне потешкоће у његовој практичној примени, због чега су уследиле бројне измене и допуне прописа која се односе на усвојење. Циљ ревизије Закона, био је да се одстране недоречености и празнине које су раније биле присутне у регулисању института усвојења, али и да се могућности различитих видова злоупотреба у примени овог института сведу на минимум.

---

4 Закон за семејство (Службен весник на РМ бр.80/1992). До тада, усвојење према праву СРМ је било регулисано Законом о усвојењу (Службен весник СРМ бр. 5/73; 17/73; 49/74), односно посебним Законом који регулише ову материју. Потреба за доношењем овог Закона постојала је 1966. године када је од стране Савезне скупштине била формирана Комисија за кодификацију породичног права. Међутим, и поред напорног рада Комисије и спроведеног истраживања, није дошло до кодификовања породичноправне материје, због постојања друштвених и политичких разлика између република и покрајина бивше СФРЈ. О томе: Спировић-Трпеновска, Љ. – Карактеристики на семејното законодавство во Р.М., Зборник реферата републичког саветовања, Скопље, 1995, стр.5.

5 Службен весник на РМ бр.9/96, Службен весник на РМ бр.38/2004, Службен весник на РМ бр.83/2004 Пречишћен текст, Службен весник на РМ бр.33/2006, Службен весник на РМ бр.84/2008, Службен весник на РМ бр.157/2008, Службен весник на РМ бр.67/2010, Службен весник на РМ бр.156/2010, Службен весник на РМ бр.39/2012, Службен весник на РМ бр.44/2012.

6 Спировић-Трпеновска, Љ. – Карактеристики на семејното законодавство во Р.М., Зборник реферата за републичко советување, Скопље, 1995, стр. 5-18.

Са ратификовањем Европске конвенције о усвојењу деце⁷ и Конвенције о правима детета⁸, Македонија је преузела на себе и обавезу да омогући и њихову одговарајућу имплементацију у македонско право, првенствено у циљу побољшавања облика и начина заштите личности детета, његових права и интереса.

У циљу остварења ове обавезе, логично се наметнула и вишеструка потреба не само за изменом и допуном постојећег Закона о породици, него и постојећих подзаконских аката којима се ближе уређује ово питање.⁹

Утицај на измене релевантних прописа којима се уређује ово питање, у великој мери, имале су и савремене околности у којима живимо, развој технологије и нова софтверска решења.

Потреба унапређивања правних решења у овој области резултат је и афирмације највећег интереса усвојеника. Тај интерес произилази из чињенице да је сваком детету у детињству, па и касније, неопходна породица у којој ће пронаћи основне оквире и начине на основу којих ће прилагодити своје понашање спољашњем свету, односно на основу којих ће се социјализовати за живот у широј друштвеној заједници.¹⁰

---

7 Европска конвенција о усвајању деце донета је у Стразбуру 24. априла 1967. године. Од стране Републике Македоније ратификована је 2002. године, Службен весник на РМ бр.12/2002 и, Службен весник на РМ бр. 103/2008.

8 Константна актуелност и занимање за ово питање у савременом праву, условљено је и његовим новим тенденцијама. Према новом правном концепту, сматра се да заштита права детета у оквиру општих човекових права није адекватна. У том смислу, на међународном плану, донето је низ конвенција у којима су дата детаљна упутства како са дететом ваља поступати и како га треба штитити у ситуацијама када је оно из било којих разлога лишено родитељске бриге. Конвенција о правима детета донета је у оквиру УН 1989. године. Република Македонија ју је ратификовала 1993. године. Види: Игњатовић, М.- Старатељство над малолетницима-некад и сад, Задужбина Андрејевић, Београд, 2007, стр.11.

9 Правилник за водење на евиденција на посвоените лица и за определување на документи за посвојувањето, Службен весник на РМ бр. 32 - 16.03.2011; Правилник за формата, содржината и начинот на водење на регистарот на можни посвоители, Службен весник на РМ бр. 66 - 01.10.2004; Правилник за дополнување на правилникот за формата, содржината и начинот на водење на регистарот на можни посвоители, Службен весник на РМ бр. 32 - 16.03.2011; Правилник за поблиските критериуми и начинот на избор на посвоител по електронски пат, Службен весник на РМ бр.60 - 16.05.2012; Правилник за водење на евиденција на посвоените лица и за определување на документи за посвојувањето, Службен весник на РМ бр. 32 - 16.03.2011.

10 И у Конвенцији о правима детета истакнуто је да се детету у детињству, с обзиром на његову физичку и менталну незрелост, призна посебна нега и помоћ, како би могло да израсте у здраву јединку, која би била у стању да у потпуности преузме одговорност у друштвеној заједници. Опширније: Игњатовић, М., op.cit. str.12.

1.1. Појам и видови усвојења

У правном систему Републике Македоније усвојење представља највиши степен породично-правне заштите деце без родитељске бриге.¹¹ Према Уставу РМ породица је институција од општег друштвеног значаја и представља предмет који је од посебног интереса за државу, док брига о деци без родитеља представља посебну уставну категорију.¹² Правни односи у породици, па самим тим и усвојење, као начин за заснивање родитељства, регулисани су Законом о породици.

У упоредном породичном законодавству предвиђена су различита законска решења у погледу видова усвојења. Она се углавном класификују на земље које имају регулисано само потпуно, земље које прихватају само непотпуно и на земље које прихватају оба вида усвојења.

Постојеће две форме усвојења (потпуно и непотпуно), су присутне и у македонском Закону о породици. Задржана је дефиниција усвојења као акта са којим се стварају односи који настају чином рађања (потпуно усвојење) или само односи који постоје између родитеља и деце (непотпуно усвојење). Слична законска решења предвиђена су и породичноправним законодавством Бугарске, док у породичном праву Хрватске¹³ и Србије¹⁴ предвиђено је постојање потпуног усвојења као једине форме.¹⁵

Основна подела на потпуно и непотпуно усвојење заснована је на разликама које постоје у садржини и трајности односа између усвојитеља и усвојеника. Потпуно усвојење је начин на који се заснива родитељски однос у коме између усвојитеља и његове породице са једне стране, и усвојеника и његовог потомства са друге стране настају права и дужности које постоје између крвних сродника. Овај однос је трајног карактера и не може се раскинути.¹⁶ Са потпуним усвојењем раскидају се сви породичноправни односи између усвојеника и његове матичне

11 Опширније: Спиновић-Трпеновска, Љ. – Семејно право, Скопје, 1996, стр.169.

12 Види: чл. 40 Устава РМ.

13 Види: Обитељски закон, Народне новине од 16 септембра, Загреб, 2003.

14 Види: Игњатовић, М.- Усвојење према новом породичном закону Републике Србије, Зборник резимеа:“Новине у породичном законодавству“, Правни факултет, Ниш, 2006, стр.277.

15 Највећи број законодавства данас познаје само једну форму усвојења (словеначко, хрватско, српско, немачко, енглеско, грчко, италијанско, швајцарско итд.) док је мањи број који су задржали потпуно и непотпуно усвојење (француско, македонско, црногорско бугарско итд.). Опширније: Драшкић, М. – Породично право и права детета, Београд, 2005, стр.228.

16 О томе: Хаџи Василев, М. – Семејно право, Скопје, 1980, стр. 200.

породице¹⁷, односно долази до престанка права и дужности који су до тада постојали.

Под непотпуним усвојењем пак, се подразумева однос сличан оном који постоји између родитеља и деце, а успоставља се између усвојитеља и усвојеника и његовог потомства. Будући да између усвојитеља и усвојеника не настају односи засновани на крвном сродству, односно усвојеник не раскида односе са својом матичном породицом, односно биолошким родитељима, непотпуно усвојење може да се раскине.¹⁸

Какав ће однос настати актом усвојења зависи у првом реду од воље усвојитеља, родитеља детета које се усваја, односно његовог старатеља, као и самог детета ако је старије од 12 година.¹⁹ Ова законска одредба не треба да се тумачи као уговор између наведених лица, него као дата сагласност која надаље представља основ за заснивање усвојења, будући да коначну одлуку доноси Комисија.

1.2. Права и дужности усвојитеља и усвојеника

Обим права и дужности усвојитеља и усвојеника, зависи пре свега од вида усвојења. Тако, при потпуном усвојењу наследна права усвојеника и његовог потомства, према усвојитељу и његовој породици и обратно, изједначена су са наследним правима крвних сродника.²⁰ Код непотпуног усвојења она могу бити ограничена ако у моменту усвојења усвојитељ има рођену децу.²¹ При том, уколико наследна права усвојеника буду ограничена или искључена по принципу реципроцитета ограничиће се или ће се искључити и право на наслеђивање усвојитеља и његовог потомства. Када се у случају непотпуног усвојења као усвојитељи јављају брачни другови, тада наследна права усвојеника могу бити различито одређена за сваког од њих појединачно.²²

1.3. Заснивање усвојења

Да би усвојење произвело пуноважно правно дејство неопходно је да буду испуњене и одређене законске претпоставке. Основне претпоставке утврђене су још у римском праву²³, где се усвојење

17 Ibidem.

18 Опширније: Спиновић-Трпеновска, Љ. – Семејно право, Студентски збор, Скопје, 1996, стр. 171.

19 члан 95 став 2, Породични Закон Македоније.

20 члан. 113 и члан 114, Породични Закон Македоније.

21 члан. 115 став. 3, Породични Закон Македоније.

22 члан 115 став 4, Породични Закон Македоније.

23 У различитим историјским периодима постојање усвојења као институције уопште није било спорно, иако су постојали различити аргументи са којима се

заснивало у интересу усвојитеља са циљем продужавања породице и породичног култа.²⁴ Општа подобност усвојитеља (да је пословно способан, као и да је старији од усвојеника најмање 18 година), такође је реликт римског права.

Основне претпоставке за усвојење у савременом македонском законодавству у великој мери се заснивају на решењима Основног закона о усвојењу из 1965. године. И одредбе Закона о породици из 1992. године полазе од става да је усвојење подједнако у интересу обеју страна, мада се на први поглед може стећи утисак да је у интересу усвојеника.

Данас, Закон о породици наводи следеће претпоставке као основ за пуноважно усвојење: одређена лица (усвојеник, усвојитељ, родитељ или старатељ усвојеника); сагласну изјаву странака учесника у усвојењу; учествовање надлежног државног органа, здравствено стање, психосоцијални статус, материјалне услове, станбено питање, време чекања, степен образовања, брачни статус и држављанство, односно заснивање усвојења треба да буде у форми предвиђеној Законом.

1.4. Општа подобност одређених лица

1.4.1. Усвојитељ

Према македонском породично законодавству усвојитељ може да буде само држављанин Републике Македоније, а само изузетно страни држављанин. Да би се омогућило страном држављанину да усвоји дете неопходно је да се претходно утврди испуњеност законом наведених услова (принцип реципроцитета), како би се детету обезбедили једнаки или бољи услови за живот. Сагласност у овом случају даје Комисија по предлогу Центра за социјални рад, и то само ако дете не може да буде усвојено на подручју Републике Македоније.²⁵ Притом, надлежни орган мора да има у виду и обавеза сагласно чл. 11 Европске Конвенције о усвојењу који предвиђа да у случају када усвојеник нема исто држављанство са усвојитељем, усвојитељ је у обавези да помогне детету у поступку стицања новог држављанства. Значи губљење држављанства, као последица усвојења мора да буде условљено стицањем новог држављанства.

оправдавала његова заступљеност у друштвеном животу. Значајан допринос у осветљавању историјског развитка усвојења даје Прокоп, која детаљно разматра питање усвојења (па самим тим и услове за заснивање усвојења) у средњем веку али и у буржоаском периоду преко анализа грађанских законика буржоаског друштва. Детаљније: Прокоп, А. – Породично право, Усвојење, Загреб, 1970.

24 Види: Пухан, И.; Поленак-Акимовска, М. – Римско право, Скопје, 1990, стр. 110.

25 Види: члан 99, Породични Закон Македоније

Усвојитељ може да буде лице које је пословно способно и има лична својства за вршење родитељског права, односно да буде најмање 18 година старије од усвојеника, а притом није старији од 45 година.²⁶ Ипак, Закон предвиђа изузетак тако што усвојитељ може бити и старије лице али да разлика између усвојитеља и усвојеника није већа од 45 година.²⁷

Изузетак постоји и када се као усвојитељи јављају брачни другови. У том случају, довољно је да барем један од њих не премашује старосну границу од 45 година.²⁸ А у случају да оба премашују законски одређену границу, тада може бити дозвољено усвојење брата или сестре усвојеника.²⁹ Законске одредбе не садрже јасну формулацију да ли усвојено дете је дете истих родитеља који желе да усвоје његовог брата или сестру. Године нису релевантне и када је усвојитељ брачни друг родитеља детета.³⁰ Законом је предвиђено да нико не може да буде усвојен од стране више лица осим у случају када су усвојитељи брачни другови.

Закон преко негативне еnumerације, проширује круг лица која се не могу јавити као усвојитељи. Конкретно усвојитељи не могу бити следећа лица: 1) лице коме је ограничено или одузето вршење родитељског права, као и лице коме је изречена казна затвора за учињено кривично дело са ефективном казном затвора у трајању изнад 6 месеци; 2) лице коме је одузета или ограничена пословна способност; 3) лице за које постоји основана сумња да је његов положај на штету усвојеника; 4) лице душевно болесно или са сметњама у интелектуалном развоју или лице које болује од болести која може довести у опасност живот и здравље усвојеника; 5) лице чија физичка способност је таква да постоји основана сумња да неће бити у стању да се брине о усвојенику; 6) лице старије од 45 година; 7) лице зависник од алкохола, дрога и других психотропних супстанци; 8) лице које има тешку заразну болест или је болесно од неизлечиве болести; 9) лице за које је мишљење стручног тима негативно у односу на могућност да буде усвојитељ.³¹ Притом, избор усвојитеља у ширем смислу зависи од испуњење следећих критеријума: здравствено стање, психосоцијални статус, материјални услови, станбено стање, време чекања, степен образовања, брачни статус и држављанство. Ови услови нису кумулативни и исти су детаљно прописани од стране

26 Види: члан 100-а став 1 и став 2, Породични Закон Македоније

27 Види: члан 100-а став 3, Породични Закон Македоније

28 Види: члан 100-а став 4, Породични Закон Македоније

29 Види: члан 100-в, Породични Закон Македоније

30 Види: члан 100-б, Породични Закон Македоније

31 Види: члан 102, Породични Закон Македоније

Министарства за рад и социјалну политику. Реформе подзаконских прописа чиме су стари услови који реално не одговарају савременом начина живота претрпеле измене, очекивано су дале и своје резултате, тако да се број усвојеника у 2012. години повећао двоструко више у односу на претходне године.

Имајући у виду наведено, можемо да констатујемо да орган који одлучује о заснивању усвојења, мора на основу напорног рада да уврди испуњеност услова, мотиве за усвојење, као и да направи правилну процену личности будућег усвојитеља.

2.4.2. Усвојеник

Малолетство усвојеника је први услов за заснивање усвојења. Законодавац је у одређивању првог услова врло прецизан, па наводи и доњу старосну границу, односно да се усвојење може засновати најраније по навршавању шест недеља старости детета. Наведени рок од шест недеља је време које је дато родитељима да, процене да ли могу да се сами старају о детету или да одлуче о давању детета на усвојење.³²

Закон изричито предвиђа да се као усвојеник не може јавити сродник у правој линији, нити брат, нити сестра. У случајевима када Закон допушта да се сродник јави као усвојитељ, а притом не живи на територији Македоније, може да усвоји само дете које није старије од 12 година.

2.4.3. Сагласност родитеља или старатеља усвојеника

Закон одређује лица чије присуство је потребно, као и лица чије присуство у одређеним ситуацијама није неопходно. О првој категорији лица било је већ речи код услова за усвојење, док када је реч о другој, Закон наводи да није неопходно присуство и другог брачног друга у поступку усвојења ако је он већ дао сагласну изјаву воље у претходном поступку у Центру за социјални рад и ако је она унета у записник где су тачно одређени усвојитељ и усвојеник.

У чл. 103, предвиђена су и лица чија сагласност за усвојење није потребна. Тако сагласност није потребна од стране родитеља коме је одузето родитељско право или пословна способност или коме је непознато место пребивалишта дуже од годину дана, као и од стране родитеља чије дете је смештено у другу породицу или установу, а он не покаже интерес да га врати у периоду од 1 година. Исто тако није потребна сагласност ни од стране родитеља када је мајка навела одређено

32 Види: члан 107 став 2, Породични Закон Македоније

лице као родитеља детета рођеног ван брака, осим у случају када то лице најкасније до 3 месеца од рођења детета покрене поступак за утврђивање очинства..

Прибављање сагласности од оба родитеља усвојеника или старатеља, као и усвојеника ако је старији од 12 година, је неопходан услов за пуноважност усвојења. Изузетак једино постоји у случају када се сагласност не захтева од лица које је навршило 12 годину живота, а до тада је живело у породици усвојитеља.³³ Даље, у ситуацији када је родитељ малолетно лице, поред његове сагласности потребна је сагласност и његовог законског заступника.

Родитељи односно родитељ, који врши родитељско право може и сам да да сагласност код Центра за социјални рад чија надлежност је утврђена према месту пребивалишта родитеља, без претходног утврђивања усвојитеља.³⁴ У македонском праву ово усвојење се назива још и «бланко усвојење». Сагласност за давање детета на усвојење, родитељ даје у писменој форми код Центра и својеручно је потписује. Потпис ставља и овлашћен радник Центра за социјални рад, који је при том дужан да упозна родитеља са последицама давања изјаве.

У случају да родитељи детета нису живи сагласност за усвојење дају сродници у правој линији (деда, баба) или старатељ.

Од тренутка добијања и формалне сагласности родитеља за давање детета на усвојење, у наредним фазама поступка биће меродавна и сагласност старатеља детета.

3. Поступак за заснивање усвојења

Закон предвиђа релативно сложен поступак за заснивање усвојења. Сложеност овог поступка условљена је категоријом лица која се дају на усвојење и потребом да се заштите њихови интереси.³⁵ У том смислу кључан подзаконски акт који одређује ток поступка је Правилник за вођење евиденције усвојених лица и за одређивање докумената за усвојење, који се доносе од стране министра за рад и социјалну политику.

33 О томе: Спиновић-Трпеновска, Љ. – Семејно право, Скопје, 1996, стр. 175.

34 Види: члан 105, Породични Закон Македоније

35 „Тај интерес произилази из чињенице да је сваком детету у детињству, па и касније, неопходна породица у којој ће пронаћи основне оквире и начине на основу којих ће прилагодити своје понашање спољашњем свету, односно на основу којих ће се социјализовати за живот у широј друштвеној заједници“. О томе: Игњатовић, М.- Усвојење према новом породичном закону Републике Србије, Зборник резимеа: „Новине у породичном законодавству“, Правни факултет, Ниш, 2006, стр. 277.

Евиденција за усвојење се састоји од два регистра: регистар потенцијалних усвојитеља и регистар потенцијалних усвојеника. Исто тако форму, садржину и начин вођења евиденције прописује министар за рад и социјалну политику.

Према Закону велика улога поверена је Комисији за усвојење, формираној при Министарству за рад и социјална питања Републике Македоније. Руководи се чл. 9 ст. 3 Конвенције о усвојењу, законодавац предвиђа да састав Комисије за усвојење чине: правник, психолог, педагог и социјални радник. При том се подразумева да је реч о истакнутим стручњацима са најмање 5 година радног искуства. Комисија је састављена од 5 чланова који се бирају електронским путем на дан одржавања сваке седнице, како би се елиминисале све форме субјективног приступа при одлучивање Комисије, која ради самостално а одлуке доноси једногласно. О донетим одлукама Комисија је дужна да сачињава извештаје на свака три месеца и да једном годишње подноси извештаје о раду Министарству за рад и социјалну политику.

3.1.1. Поступак регистрације

Поступак за заснивање усвојења покреће се подношењем захтева Комисији, од стране лица која желе да усвоје дете. Уз захтев се прилажу и неопходна документа, која садрже релевантне податке потенцијалних усвојитеља прописаних Правилником о вођењу евиденције усвојених лица и о опредељивању документа за усвојење. Важност докумената је годину дана.

Комисија је дужна да у року од 30 дана, пошто констатује да су уз захтев приложена и сва пратећа документа, достави захтев надлежном Центру за социјални рад, сагласно месту где живе потенцијални усвојитељи. Истовремено, Комисија врши и проверу самог лица, потенцијалног усвојитеља о постојању законских сметњи због којих оно не може постати усвојитељ. Уколико такве постоје, она доноси решење којим одбија захтев.

Улога Центра за социјални рад у овој фази поступка састоји се од процене подобности усвојитеља и његових мотива за усвојење. Извештај о процени испуњености услова Центар је дужан да сачини у року најмањем од четири месеца и најдужем од 6 месеци. Период следења је 2 месеца када захтев за усвојење подноси брачни друг родитеља детета. Пошто Центар процени да је кандидат подобан за усвојитеља, припрема предлог за упис у регистар потенцијалних усвојитеља, који претходно треба да буде одобрен од стране Комисије за усвојење. По пријему свих

докумената и добијања мишљења стручног тима, Комисија у року не мањем од 30 и не дужем од 60 дана, доноси одлуку о упису у регистар. Уколико је донета позитивна одлука, Комисија доставља Центру за социјални рад примерак одлуке и извод из регистра заједно са осталом документацијом. Центар за социјални рад извештава подносиоца захтева о извршеном упису.

3.1.2. Упис у регистар малолетних лица без родитеља

У оквиру своје редовне надлежности Центар за социјални рад прати и малолетна лица без родитеља. О њима он извештава Комисију за усвојење и предлаже јој да их евидентира у регистар потенцијалних усвојеника. Предлог мора да садржи извод и мишљење стручног тима о разлозима због којих дете треба да буде дато на усвојење. Уколико прихвати предлог Центра, Комисија је дужна да у року од 30 дана изврши упис детета у регистар могућих усвојеника. Овај упис убудуће може да буде избрисан само из одређених разлога: по извршеном усвојењу, након пунолетства детета, услед повлачења сагласности родитеља и у случају смрти усвојеника.

3.2. Одређивање усвојитеља, доношење решења о усвојењу и сачињавање записника

На основу уписа потенцијалних усвојитеља од стране Комисије, Центар за социјални рад електронским путем одређује усвојитеље и предлог од првих пет потенцијалних усвојитеља доставља Комисији. Изузетак од примене електронског избора потенцијалних усвојитеља је предвиђен када се као усвојитељ јавља: брачни друг родитеља детета, када су брачни другови старији од 45 година и усвајају брата или сестру већ усвојеног детета и у случају због недопуштености усвојења сродника праве линије и сродника другог степена побочне линије. Начин избора усвојитеља електронским путем прописује Министарство за рад и социјалну политику.

Комисија, након пријема предлога од стране Центра за социјални рад, врши избор усвојитеља и доноси Решење да се дете смести у породицу. Смешај детета у породицу потенцијалних усвојитеља не може бити краћи од 2 нити дужи од 3 месеца. Уколико је усвојеник старији од три године, овај период може да траје и дуже, али не више од 6 месеци. Овим решењем, са једне стране, усвојенику се омогућује адаптација у породицу потенцијалних усвојитеља, док са друге стране, Центар у овом периоду врши континуирану проверу потенцијалних усвојитеља, и о томе доставља извештај Комисији сваких месец дана.

По истеку периода за смештај, уколико утврди да је извештај Центра прихватљив, односно да није у супротности са интересима детета, Комисија у року од 30 дана доноси решење о заснивању усвојења.

При самом чину усвојења, саставља се записник који садржи податке о форми извршеног усвојења и договор о личном имену усвојеника и новом месту рођења. Уколико је реч о непотпуном усвојењу, записник садржи и податке о наследним правима усвојеника према усвојитељу.

Записник потписују усвојитељ и негов брачни друг,³⁶ родитељи детета односно његови старатељи и усвојитељ ако је старији од 12 година. На основу података унетих у записник, врши се одговарајући упис у матичну књигу рођених, при чему се новим уписом рођења поништава ранији упис рођења усвојеника, а подаци о усвојењу постају службена тајна. Усвојенику нису доступни подаци о усвојењу, односно Закон не предвиђа могућност да усвојеник и по стицању пунолетства дозна своје родитеље.

4. Престанак усвојења

Имајући у виду природу потпуног усвојења, јасно је да се не може говорити о престанку усвојења, што није случај са непотпуним усвојењем. Непотпуно усвојење може престати на више начина: договором између усвојитеља и усвојеника, при чему ако је усвојеник малолетно лице, Центар за социјални рад је у обавези да испита да ли је то у његовом интересу; Комисија по предлогу грађана, државног органа или другог правног лица може донети одлуку о престанку усвојења ако нађе да је то у интересу малолетног лица; Комисија на сличан начин поступа и по предлогу усвојитеља и усвојеника.

Уколико у току поступка за раскид усвојења наступи смрт усвојитеља или усвојеника, поступак могу наставити њихови законски наследници.

Са престанком непотпуног усвојења, као правна последица престају и права и обавезе усвојитеља и усвојеника и њихових потомака. Изузетак постоји у случају када Центар за социјални рад обавезе усвојитеље да издржавају усвојеника и по престанку усвојења, све до његовог пунолетства, имајући у виду усвојениково материјално стање. Истовремено, Центар може да обавезе и усвојеника који је пунолетан

³⁶ Изузетак је предвиђен да у оправданим случајевима није потребно присуство брачног друга усвојитеља, који се не јавља као усвојитељ ако је своју сагласност претходно дао у Центру за рад и социјална политика. Види: члан 105, Породични Закон Македоније

да издржава усвојитеља који је неспособан за привређивање и нема довољно средстава за живот.

По престанку непотпуног усвојења између усвојеника и његових биолошких родитеља поново настају права и обавезе. Усвојеник поново добија своје раније презиме а у случају да жели да задржи и презиме усвојитеља, мора да добије његову сагласност. Правоснажно решење о престанку непотпуног усвојења доставља се и надлежном матичару ради уписа у матичну књигу рођених.

Уместо закључка

Бројним изменама и допунама Породичног закона Републике Македоније током протеклих 20 година, институту усвојења дат је посебан значај. Један од разлога за другачије вредновање овог института, свакако лежи у чињеници да се данас детету, као субјекту права, признаје посебна улога и значај. Руководећи се принципом задовољења највећег интереса детета, између осталог и у делу који се односи на усвојење, законодавац је прописао скраћивање рокова у поступку усвојења. Скраћивањем рокова у поступку усвојења, желело се да се повећа ефикасност самог поступка као и његово брзо окончавање, што је у интересу свих страна. Чини се да је ова новина, коју уноси законодавац једна од најзначајнијих и да је посебно вредна сваке похвале.

У циљу олакшавања поступка тумачења законских одредби, посебно у делу који се односи на сам поступак заснивања усвојења, детаљно су описани сви кораци поступка, а остала питања су уређена подзаконским актима која доноси Министарство за рад и социјалну политику.

У погледу последица потпуног усвојења, и даље остаје вечно актуелни проблем брисања старог уписа рођења као и питање доступности информација усвојенику. Сматрамо да и овде има места изменама у смислу да се размисли о доступности информација усвојенику, али само у случају када се процени да је то у његовом највећем интересу.

Закон би могао да буде и од значаја за одређена психолошко-социјална питања као што је питање од кога дете треба да сазна да је усвојено и у ком тренутку. Зато у овом смислу, у неком наредном кораку треба размотрити и ова питања. При том треба узети у разматрање и решења неких суседних земаља нпр. искуство хрватског породичног законодавства, које предвиђа да је Центар за социјални рад дужан да обавезе усвојитеље да о чину усвојења обавесте усвојеника најкасније до његове седме године живота.

У настојању да се побољшају одредбе Породичног закона у делу који се односи на усвојење, свакако се мора поћи и од емоционално-социјална компоненте, која по својој важности ништа не заостаје од осталих релевантних компонената, јер се тиче трајнијег односа који се успоставља између две стране.

С обзиром на деликатност овог поступка и категорију лица коју он обухвата, треба више пажње усмерити и на доношење прописа којима се предвиђа примена одређених мера у циљу спречавања евентуалних субјективних деловања од стране чланова Комисије и опасност од појаве корупције, коју у овом случају треба свести на најмањи могући ниво са тенденцијом да се иста искорени. У том смеру, за похвалу су нова решења која се односе на избор чланова Комисије електронским путем, као и избор потенцијалних 5 усвојитеља исто тако електронским путем.

Љубиша Стефановски, Усвојење у Македонији - 20 година од кодификације породичног..., Зборник радова Правног факултета у Нишу, LXIV, стр. 357-372

Ljubiša Stefanoski, LL.B.

PhD student

Faculty of Law, University of Niš

ADOPTION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA:

Two Decades from enacting the Family Act of Macedonia

Summary

In the Republic of Macedonia, the subject matter of adoption was first regulated in the 1992 Family Act of FRY Macedonia. Upon identifying some drawbacks and ambiguities in regulating the legal and social concept of adoption, the professional and academic public engaged in numerous debates on this issue which have ultimately resulted in introducing a number of amendments and modifications to the Family Act in the past 20 year. The critical remarks on this issue were clearly articulated in the period before adopting the Family Act but, at the time, the legislator was not receptive enough to hear the proposed ideas and solutions. Consequently, it caused substantial problems in the practical application of the Family Act, which eventually resulted in introducing subsequent amendments and modifications of legal provisions on adoption. The latest revision of the Family Act has been aimed at removing the ambiguity, inconsistencies and legal gaps in regulating the institute of adoption, and minimizing the likelihood of different forms of abuse in the application of this legal institute.

Key words: *adoption, Family Act, Republic of Macedonia, Family Act revision*

